

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

УДК 373.014.54(477)

На правах рукопису

КАРПЕКО Надія Миколаївна

**ОРГАНІЗАЦІЙНО ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

Дисертація

на здобуття наукового ступеня

кандидата наук з державного управління

Науковий керівник:

ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО Аліна Леонідівна,

кандидат наук з державного управління

Харків – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	13
1.1. Соціально-економічна природа системи освіти.....	13
1.2. Сутність механізму організаційно-економічного механізму державного регулювання в системі загальної середньої освіти України...	33
1.3. Міжнародний досвід розвитку організаційно-економічного механізму державного регулювання в загальній середній освіті.....	55
Висновки до першого розділу.....	71
РОЗДІЛ ІІ. РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ.....	74
2.1. Особливості організаційно-економічного механізму державного регулювання в загальній середній освіті в сільській місцевості.....	74
2.2. Забезпечення фінансово-господарської самостійності загальноосвітніх установ.....	97
2.3. Вітчизняний досвід реформування організаційно-економічного механізму державного регулювання в загальній середній освіті.....	117
Висновки до другого розділу.....	137
РОЗДІЛ ІІІ. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-	

ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ В ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ.....	139
3.1. Регіональна специфіка організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті.....	139
3.2. Основні засади реалізації нових напрямів організаційно- економічного механізму в загальній середній освіті.....	151
3.3. Стратегічні напрями удосконалення організаційно- економічного механізму в загальній середній освіті.....	167
Висновки до третього розділу.....	187
ВИСНОВКИ.....	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	195
ДОДАТКИ.....	216

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. До сфери освіти сьогодні звернена увага багатьох науковців теоретиків і практиків державного управління. Тільки держави, що мають в розпорядженні високоефективну систему освіти, що відповідає сучасним вимогам, можуть увійти до числа розвинених країн сучасного світу. Практично в усіх країнах, що демонструють високі темпи економічного зростання, пріоритетним напрямом є розвиток освіти.

Для того, щоб вірно сприймати, аналізувати й оцінювати інформацію, людина повинна мати достатній інтелект і необхідний комплекс знань. Основи для цього закладаються саме на рівні загальної середньої освіти, що пред'являє все більш високі вимоги до загальноосвітніх установ.

Дослідження організаційно-економічного механізму державного регулювання в загальній середній освіті набуває особливу актуальність у наші дні, коли не припиняються дискусії з приводу реформи (чи модернізації) системи освіти. Вони ведуться як серед управлінців-практиків (не лише системи освіти), так і в академічних кругах. При цьому багато пропозицій щодо реформування вимагає ретельного критичного аналізу.

Основні розбіжності торкаються таких напрямів реформування організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті, як зміна статусу освітніх установ, перехід до нових нормативів і стандартів фінансування. При цьому основне обґрунтування вказаних проблем знаходиться в площині впровадження нових економічних європейських відносин у систему освіти.

Саме тому особливо актуальним стає дослідження всіх складових системи загальної середньої освіти: планування, оцінювання, прогнозування – як на національному, так і на регіональному рівнях.

Пошук ефективних механізмів державного регулювання загальною середньою освітою, оптимального розподілу повноважень між різними рівнями управління є предметом постійної уваги теоретиків і практиків державного управління. Серед зарубіжних учених, які досліджували проблемні питання розвитку освіти, можна назвати Ф. Альтбаха, Г. Беккера, Е. Денісона, Дж. Кендріка, Дж. Тулі, Л. Кроксфорд, Я. Мінсера, Д. Олдермена, П. Скотта, Ф. Ван Вагта, Дж. Вайса, Б. Кларка, К. Моррісона та ін.

Важливі аспекти діяльності навчальних закладів, у тому числі проблеми розвитку механізмів державного управління освітою в Україні та їх функціонування в ринкових умовах, аналізують такі науковці, як В. Андрущенко, О. Васильєва, О. Дацій, С. Домбровська, М. Згуровський, А. Кобець, І. Лопушинський, В. Луговий, П. Надолішний, В. Огаренко, Л. Полякова, І. Приходько, В. Сиченко, М. Степко, Т. Фініков, С. Шевченко та інші.

Теоретичному осмисленню проблем функціонування освітньої системи в умовах становлення економічних європейських відносин в Україні та державноуправлінських механізмів присвячені наукові напрацювання В. Авер'янова, Л. Антошкіної, Г. Атаманчука, В. Бакуменка, М. Белінської, Л. Гриневич, Д. Дзвінчука, Н. Нижника, В. Тертички, В. Ткаченка, В. Токовенко та інших.

Незважаючи на досить широкий спектр досліджень з окресленої теми, досі відсутні наукові праці, в яких би комплексно розглядалися науково-теоретичні засади розробки та функціонування механізмів державного регулювання загальної середньої освіти. Категорії, закономірності, принципи, методи, системи, класифікація у сфері підготовки молоді практично не розроблені. Дослідники зосереджують увагу переважно на окремих проблемах. Саме тому потребує наукового вивчення з позицій державного управління організаційно-економічний механізм загальної середньої освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0112U002587), що розробляється навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України. Конкретно дисертантом досліджено економічний механізм державного регулювання у сфері загальної середньої освіти й проаналізовано напрями його вдосконалення.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку загальної середньої освіти в Україні.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- систематизувати теоретичні засади організаційно-економічного механізму в системі загальної середньої освіти;
- на основі системного й концептуально-порівняльного підходів оцінити стан і проблеми державного регулювання загальної середньої освіти України;
- проаналізувати міжнародний досвід розвитку організаційно-економічного механізму державного регулювання в загальній середній освіті;
- визначити регламентацію організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті України;
- розкрити **особливості організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті в сільській місцевості;**
- окреслити структурно-функціональні аспекти державного регулювання у сфері вивчення вітчизняного досвіду реформування організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті;
- сформувати стратегічні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті.

Об'єкт дослідження є державна загальна середня освіта України.

Предметом дослідження є організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку загальної середньої освіти в Україні.

Методи дослідження. Для реалізації мети й завдань дослідження використовувалася сучасна наукова методологія, заснована на таких принципах: переходу від абстрактного до конкретного, єдності початку дослідження й початку розвитку об'єкта, збігу логічного й історичного, збіжності законів розвитку об'єкта й законів його пізнання тощо. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого відзначається тим, що він дозволив визначити об'єкт державного регулювання у сфері загальної середньої освіти з позиції його цілісності та розкрити сутність механізмів, що її забезпечують, а також типологізувати зв'язки, притаманні цьому складному об'єкту, і звести їх у

єдину теоретичну картину. Автором використано низку наукових методів, а саме:

- соціологічний метод, що застосовувався для більш точного виміру й оцінювання процесів формування та взаємного впливу систем реформування освітніх кластерів;

- гіпотетико-дедуктивний метод, який став необхідним при формуванні методології дисертаційного дослідження і дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження, побудувати евристичні моделі державного регулювання економічного механізму загальної середньої освіти України. Дедуктивний доказ висунутої гіпотези дослідження не тільки підтвердив правильність формування його методології, справедливість висновків, а й дав можливість також верифікувати практичні рекомендації з удосконалення функціонування та розвитку досліджуваного об'єкта;

- структурно-функціональний аналіз, сутність якого полягає у виділенні елементів системи розвитку та подальшого вдосконалення загальної середньої освіти України;

- діалектичний підхід і системний метод, на основі яких в загальному механізмі державного управління обґрунтовано та розкрито сутнісні особливості, які впливають на процес модернізації державного регулювання організаційно-економічного механізму загальної середньої освіти України;

- ряд порівняльних методів, що дали можливість здійснити аналіз інструментів і механізмів державного регулювання розвитком загальної середньої освіти в Україні;

- статистичний метод, що дозволив оцінити сучасний стан функціонування досліджуваного об'єкта;

- прогностичний метод, за допомогою якого визначено більш віддалені перспективи розвитку досліджуваного об'єкта.

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; аналітичні матеріали Міністерства освіти і науки України, статистична

інформація Державної служби статистики України тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання розвитку теоретичних засад й обґрунтування науково-прикладних рекомендацій щодо розробки та впровадження дієвих форм і методів державного регулювання організаційно-економічного механізму загальної середньої освіти України.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

уперше:

– визначено й обґрунтовано стратегічні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання у сфері загальної середньої освіти, що спрямовані на вдосконалення роботи регіональних департаментів (управлінь, відділів тощо) освіти і науки, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення розвитку такої сфери та раціоналізацію використання необхідних для цього ресурсів шляхом упровадження принципів субсидіарності, ефективності й інституціональності, а також підтримки надання високоякісних загальноосвітніх послуг населенню щодо формування в нього інтелектуальних, соціальних, ціннісних і ситуативних компетентностей;

удосконалено:

– визначення регламентації організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті України, що полягає в установленні державою нормативів фінансування загальноосвітніх установ за умови забезпечення їх регіонального наповнення, які мають ураховувати специфіку цих установ, підвищувати якість освітніх послуг, що ними надаються, і становити підґрунтя для розробки та реалізації цільових програм у зазначеній сфері;

– методику оцінювання стану організаційно-економічного механізму державного регулювання загальної середньої освіти України, що передбачає використання системного і концептуально-порівняльного підходів, згідно з якими доцільно застосовувати абсолютні, відносні показники та показники

доданої вартості, а також модель оцінювання й фінансування цієї сфери за результатами;

– структурно-функціональне забезпечення державного регулювання у сфері загальної середньої освіти в контексті реформування його організаційно-економічного механізму, концепт якого становить розмежування основних управлінських функцій різних рівнів такого регулювання, ключовим серед яких визнано місцевий, на цьому рівні мають активно реалізовуватися перспективні форми територіального співробітництва щодо забезпечення розвитку такої сфери на основі спільних інтересів і цілей (делегування одній територіальній громаді виконання завдань від іншої громади у цій сфері з передачею певних ресурсів, реалізація спільних проектів, спільне утримання й фінансування відповідних установ комунальної власності тощо);

діталі подальшого розвитку:

– систематизація теоретичних засад організаційно-економічного механізму державного регулювання в системі загальної середньої освіти, що дозволило визначити можливі синергетичні ефекти, які відбивають інтегральну характеристику економічних, соціальних, педагогічних та інших кінцевих результатів при відтворенні знань, що передбачає надання такою системою освіти соціально значущого блага, насамперед, на безоплатній основі, яке відзначається дифузійним й узагальненим характером і повинно відповідати вимогам часу та потребам суспільства;

– узагальнення закордонного досвіду розвитку організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті й обґрунтування напрямів його адаптації в Україні з використанням засадничих міжнародних принципів освіти при формуванні вітчизняної державної освітньої політики: навчання соціальному співіснуванню; навчання отриманню знань, функціональним компетентностям та інноваційному мисленню; навчання, зокрема в межах освітніх програм стартапу, повноцінному та ефективному використанню набутих знань з метою підвищення власного добробуту й економічного розвитку держави; навчання збереженню традицій, цінностей вітчизняної

історії і культури; забезпечення повсюдності впровадження е-освіти на базовому рівні та державно-громадського управління системою освіти такого рівня;

– сутність і особливості організаційно-економічного механізму в загальній середній освіті в сільській місцевості, що вказують на необхідність розробки й реалізації проектів щодо підтримки функціонування та розвитку системи такої освіти на засадах публічно-приватного партнерства, зокрема установа, правове визнання та легітимація взаємозв'язків між усіма зацікавленими учасниками цієї системи, забезпечення розподілу функцій, ризиків і відповідальності між ними, залучення державними й місцевими органами влади інвестицій в об'єкти освітньо-гуманітарної інфраструктури, створення соціокультурних центрів на базі шкіл тощо.

Практичне значення одержаних результатів. Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень, методик і рекомендацій. Вони можуть бути використані в практичній діяльності органами державного управління на загальнонаціональному та регіональному рівнях, зокрема під час планування роботи установ загальної середньої освіти України.

Матеріали дисертації можуть також використовуватися в навчальному процесі при підготовці фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, при підготовці методичних матеріалів, лекцій та практичних занять з публічного управління та адміністрування. Запропоновані в дисертації положення, висновки і рекомендації мають практичне значення, що підкреслюється:

Актом впровадження результатів у Національному університеті цивільного захисту України, в якому зазначається, що пропозиції автора використовуються при викладанні дисциплін «Державна політика: аналіз та механізми впровадження» та «Управління соціальним і гуманітарним розвитком» за програмою підготовки магістрів державного управління у Національному університеті цивільного захисту України (акт №3 від 17.05.16), довідкою про

впровадження Харківської міської ради (довідка про впровадження №23/07 від 29.04.16); та довідкою про впровадження у роботу Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, в якій зазначено, що результати дослідження можуть бути використані в роботі Відділу дошкільної, загальної середньої, колекційної та позашкільної освіти (довідка про впровадження №67 від 25.04.16).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею. Висновки та результати, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, сформульовані й отримані здобувачем особисто. У роботі не використані ідеї А. Л. Помази-Пономаренко, у співавторстві з якою підготовлені дві наукові праці.

Публікації. Основні положення дисертації викладено автором у наукових публікаціях, 7 статей (з них 6 у фахових наукових виданнях), 5 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 3.75 д.а

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (197 найменування). Загальний обсяг роботи – 216 сторінок, з них 195 сторінок – основний текст.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації пройшли апробацію на Міжнародних та Всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, а саме: V Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційний простір. Українські реалії: досвід трансформацій» (м. Хелм, Польща, 28.11.2015 р.), I Міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення промислової та цивільної безпеки в Україні та світі» (м. Луцьк, 19–21.05.2016 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства» (м. Київ, 25.03.2016 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 28–29.04.2016 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика»

(м. Харків, 24.11.2016 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Дистанційне навчання- старт із сьогодення в майбутнє»(м. Харків, 19.05.2016 р.).

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Соціально-економічна природа системи освіти

В умовах глобальних трансформацій соціально-економічної системи нашої країни потребують докорінного перегляду організаційно-змістові, теоретичні, методичні засади організації державного регулювання сферою загальної середньої освіти. На думку багатьох дослідників управлінсько-організаційних основ діяльності галузі [7,8.13,14], першочергового розв'язання вимагають питання, пов'язані з переосмисленням ролі та місця держави, місцевого самоврядування, громадських організацій та установ у

розвитку та підвищенні ефективності середньої освіти України. Головна стратегічна лінія реформування загальної середньої освіти полягає в її адаптації до економічних умов, що постійно змінюються - в частині змісту освіти, у внутрішньому устрої школи, в державному організаційно-економічному механізмі, в управлінні. Не викликає заперечень той факт, що рівень розвитку освіти знаходиться у певній залежності від організаційної злагодженості управлінського механізму, який скеровує поступальний розвиток галузі завдяки взаємодії і чіткому розмежуванню повноважень державних органів влади, проведенню чіткої програми дій щодо провадження державної політики з її розвитку, визначення місця та ролі громадських організацій у цих процесах. У спеціальній літературі вчені розглядають освіту як галузь, розуміючи сукупність підприємств і організацій, що під цим склалася, об'єднаних спільністю функцій, що виконуються ними в системі громадського розподілу праці [5,59,89,115]. Вони характеризують її як "систему освітніх установ, організацій і підприємств, що здійснюють освітню діяльність, спрямовану на задоволення потреб населення в освітніх послугах і підготовку кваліфікованих працівників" [21, с. 142]. Такий погляд на освіту має на увазі, по суті, розгляд системи освіти як суто економічної категорії, що, безумовно, вимагає деяких коментарів і термінологічних уточнень.

У енциклопедичному словнику дається наступне визначення освіти: "..результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок; необхідні умови підготовки людини до життя і праці". При цьому підкреслюється, що "основний шлях здобуття освіти - навчання в навчальних закладах" [84, с. 22].

В. В. Чекмарьов [177, с. 37] аналізує освіту з різних сторін: як процес - як багатосферну і багаторівневу (інтерсекторну) систему формування стосунків між людиною і місцем існування, між суспільством і природою, між людиною і соціумом - і як громадське благо - як результат засвоєння систематизованих знань, що констатують здібності до праці і є умовою соціально-економічного

прогресу. Система освіти при цьому розглядалася в організаційно-технологічному аспекті - як сукупність спадкоємних освітніх програм і державних освітніх стандартів різного рівня і спрямованості; мережі освітніх установ різних організаційно-правових форм, типів і видів, що реалізують їх; системи органів управління освітою і підвідомчих ним установ і підприємств; а також в економічному сенсі - як система економічних стосунків між державою, громадянами, виробниками і споживачами освітніх послуг. Таким чином, В. В. Чекмарьов розглядає мережу освітніх установ як частину системи освіти в організаційно-технологічному сенсі і як сторону в системі економічних стосунків [42, с. 86].

Функціональний розгляд освіти як результату діяльності системи загальної середньої освіти відсутній і в роботах вчених, трактуючих його як "процес і результат цілеполягаємої, педагогічно організованої і планомірної соціалізації людини, здійснюваній в її інтересах і/або інтересах суспільства, якому вона належить" [180, с. 6].

Таким чином, використовуючи термін "освіта", необхідно враховувати багатозначність його розуміння різними дослідниками. Окрім засвоєння деякого обсягу знань, навичок і умінь, освіту розглядають як відповідним чином організований державою процес навчання і розвитку особистості. В той же час ряд учених звертає увагу на інституціональні аспекти освіти, кажучи, що це "своєрідна система діяльності, пов'язана з передачею і засвоєнням знань, навичок, умінь, а також певний соціальний інститут (система установ, створена для виконання специфічних функцій)" [74, с. 96].

Гребнев Л.С. робить висновок про те, що "освіта - це дуже своєрідний різновид натурального господарства.. Строго кажучи, таке "господарювання" слід назвати не натуральним, автономним, а мережевою взаємодією суб'єктів. В ході цієї взаємодії зовнішнього світу суб'єктів, різних спільностей, їх культур перетворюється сама людина, його внутрішній світ, його "малий всесвіт",

особиста культура, а не зовнішні матеріальні предмети" [112, с. 13]. На цій підставі автор робить висновок, що "перспектив трансформації такого "натурального господарства" в ринкову форму немає і не може бути" [там же].

В роботах українських вчених [54,79,91] освіта розглядалася з функціональної точки зору - як результат діяльності освітніх установ, що дозволило зробити деякі важливі висновки, які будуть використані далі. Проте такий розгляд освіти недостатньо повний, оскільки він не враховує синергетичний ефект і можливість цілеспрямованої дії системи освіти.

Мережа освітніх установ, як правило, розглядається у системі державного регулювання, як сукупність освітніх установ, об'єднаних за принципом підлеглості певному рівню освіти (зазвичай місцевій або федеральній установі початкової або вищої професійної освіти). При цьому дослідники пропонують різні напрями оптимізації мережі [48, с. 64].

Сучасна система освіти України охоплює найважливіший сегмент суспільства. У сферу освіти залучені не тільки людські й фінансові та матеріально-технічні ресурси. Проаналізувавши статистичні дані відділу аналітики загальної середньої освіти та відділу інформаційних та аналітичних систем Інституту освітньої аналітики Міністерства освіти і науки України необхідно відмітити, що за два навчальні роки, за даними Інституту освітньої аналітики, мережа загальноосвітніх навчальних закладів України протягом останніх двох навчальних років скоротилася на 1,52 відсотки - загалом на 267 ЗНЗ (в тому числі і вечірні змінні школи, спеціальні школи та школи-інтернати). У 2014/2015 навчальному році працювало 17 604 ЗНЗ, і у 2015/2016 навчальному році – 17 337. Якщо не врахувати вечірні змінні школи, спеціальні школи та школи-інтернати, то скорочення кількості загальних середніх навчальних закладів становить 1,48 відсотки.

За останні два роки у містах були закриті 38 шкіл, а відкрито чотири нові. Сільських шкіл було закрито 231, а відкрито 11. У містах Києві, Донецьку,

Харкові закрито найбільше закладів. У сільській місцевості найбільшого скорочення зазнали ЗНЗ у Житомирській, Чернігівській і Волинській областях. У Донецькій області при зменшенні кількості міських шкіл, спостерігається значне зростання сільських. На один ЗНЗ у 2015/2016 н. р. припадає понад 218 учнів, загалом - усього 3 783 150 учнів.

У 2015/2016 н. р. найбільша кількість учнів в одному класі є у міських школах Дніпропетровської області та у Києві, найменша – у Луганській області. Найбільша кількість учнів в одному класі у сільських школах є у Закарпатській області, найменша – у Кіровоградській області. За два останніх навчальних роки кількість першокласників збільшилася на 22 882 учні. Найбільший приріст учнів 1-х класів у міських денних ЗНЗ спостерігався у Києві, Дніпропетровській і Львівській областях. Спостерігається зменшення набору учнів у 1-і класи в Луганській, Донецькій, Херсонській і Запорізькій областях. У Львівській, Рівненській і Київській областях кількість першокласників у 2015/2016 н. р. зросла найбільше. У дев'ятих класах у цілому відбулося зменшення кількості учнів на 9 775. У Києві, Львівській і Одеській областях кількість десятикласників у міських денних ЗНЗ зросла. Найзначніше скорочення десятикласників у містах спостерігається в Донецькій і Тернопільській областях [129].

За даними Державної служби статистики України, у 2014-2015 н. р. (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя) закінчили школу II ступеня та одержали свідоцтво про базову загальну середню освіту 333 761 випускників; закінчили школу III ступеня та одержали атестат про повну загальну середню освіту 217 704 випускників.

На початок 2015/2016 н.р. у загальноосвітніх навчальних закладах налічувалося 446 304 учителі (у 2014/2015 н. р. – 453 557 учителів)[130].

За даними Міністерства фінансів України у 2014 році витрати на одного учня ЗНЗ на навчальний рік по областях України становили від 8,5 та 8,6 тис.

гривень у Харківській та Одеській областях до 15,5 тис. гривень у Івано-Франківській області, яка стала найвитратнішою. Підвищення розмірів посадових окладів працівників галузі освіти у 2015 році відбувалося двічі – у вересні та у грудні[95, с. 192]. Таким чином, до діяльності системи освіти має пряме відношення більше чверті усього населення України. [46, с. 153]. У таблиці 1 наведені дані без урахування, шкіл-інтернатів та вечірніх змінних шкіл.

Таблиця 1

Дані МОНУ кількості загальноосвітніх навчальних закладах

Область	Кількість денних ЗНЗ 2014/2015 н. р.			Кількість денних ЗНЗ 2015/2016 н. р.			Різниця					
							Місто	Місто, %	Село	Село, %	Разом	Разом, %
Вінницька	161	711	872	159	705	864	2	1,24	6	0,84	8	0,92
Волинська	105	655	760	105	635	740	0	0,00	20	3,05	20	2,63
Дніпропетровська	556	416	972	552	409	961	4	0,72	7	1,68	11	1,13
Донецька	337	201	538	331	212	543	6	1,78	-11	-5,47	-5	-0,93
Житомирська	166	616	782	166	576	742	0	0,00	40	6,49	40	5,12
Закарпатська	143	516	659	143	515	658	0	0,00	1	0,19	1	0,15
Запорізька	261	326	587	260	319	579	1	0,38	7	2,15	8	1,36
Івано-Франківська	142	580	722	143	576	719	-1	-0,70	4	0,69	3	0,42

Київська	215	514	729	215	513	728	0	0,00	1	0,19	1	0,14
Кіровоградська	142	386	528	142	377	519	0	0,00	9	2,33	9	1,70
Луганська	130	181	311	127	176	303	3	2,31	5	2,76	8	2,57
Львівська	337	1035	1372	338	1021	1359	-1	-0,30	14	1,35	13	0,95
Миколаївська	167	369	536	167	367	534	0	0,00	2	0,54	2	0,37
Одеська	287	565	852	287	559	846	0	0,00	6	1,06	6	0,70
Полтавська	180	506	686	179	493	672	1	0,56	13	2,57	14	2,04
Рівненська	126	536	662	126	533	659	0	0,00	3	0,56	3	0,45
Сумська	159	357	516	158	351	509	1	0,63	6	1,68	7	1,36
Тернопільська	131	710	841	131	698	829	0	0,00	12	1,69	12	1,43
Харківська	390	421	811	384	409	793	6	1,54	12	2,85	18	2,22
Херсонська	141	322	463	139	317	456	2	1,42	5	1,55	7	1,51
Хмельницька	164	619	783	165	600	765	-1	-0,61	19	3,07	18	2,30
Черкаська	154	475	629	154	462	616	0	0,00	13	2,74	13	2,07
Чернівецька	103	325	428	102	322	424	1	0,97	3	0,92	4	0,93
Чернігівська	152	449	601	153	426	579	-1	-0,66	23	5,12	22	3,66
м. Київ	471	0	471	461	0	461	10	2,12	0	0,00	10	2,12
Республіканські заклади	10	0	10	9	0	9	1	10,00	0	0,00	1	10,00
Усього	5330	11791	17121	5296	11571	16867	38/-4	0,64	231/-11	1,87	254	1,48

Мінусове значення різниці означає збільшення кількості денних ЗНЗ протягом двох останніх навчальних років.[Джерело: сайт <http://mon.gov.ua/>][129]

.Таблиця 2

Дані МОНУ на початок 2015/2016 н. р

Область	Кількість учнів у денних ЗНЗ					Кількість класів у денних ЗНЗ				
	Місто	Село	Разом	Місто, %	Село, %	Місто	Село	Разом	Місто, %	Село, %
Вінницька	87 208	64 030	151 238	57,66	42,34	3 564	5 855	9 419	37,84	62,16
Волинська	65 328	60 987	126 315	52,72	47,28	2 623	4 745	7 368	35,60	64,40
Дніпропетровська	256 374	43 791	300 165	85,41	14,59	9 957	3 664	13 621	73,10	26,90
Донецька	126 324	20 793	147 117	85,87	14,13	5 765	1 998	7 763	74,26	25,74
Житомирська	81 976	45 108	127 084	64,51	35,49	3 481	4 208	7 689	45,27	54,73
Закарпатська	63 983	91 315	155 298	41,20	58,80	2 746	5 624	8 370	32,81	67,19

Запорізька	119 094	33 864	152 958	77,86	22,14	4 802	2 837	7 639	62,86	37,14
Івано-Франківська	69 100	76 888	145 988	47,33	52,67	2 865	5 238	8 103	35,36	64,64
Київська	120 456	63 110	183 566	65,62	34,38	4 784	4 958	9 742	49,11	50,89
Кіровоградська	59 006	29 908	88 914	66,36	33,64	2 631	3 006	5 637	46,67	53,33
Луганська	37 880	13 011	50 891	74,43	25,57	1 879	1 284	3 163	59,41	40,59
Львівська	165 250	91 535	256 785	64,35	35,65	6 750	7 189	13 939	48,43	51,57
Миколаївська	72 545	34 457	107 002	67,80	32,20	2 903	3 032	5 935	48,91	51,09
Одеська	157 657	79 891	237 548	66,37	33,63	6 517	5 653	12 170	53,55	46,45
Полтавська	84 911	40 281	125 192	67,82	32,18	3 432	3 726	7 158	47,95	52,05
Рівненська	65 744	79 326	145 070	45,32	54,68	2 712	5 384	8 096	33,50	66,50
Сумська	68 555	22 634	91 189	75,18	24,82	2 888	2 176	5 064	57,03	42,97
Тернопільська	53 851	50 787	104 638	51,46	48,54	2 327	4 528	6 855	33,95	66,05
Харківська	187 631	36 874	224 505	83,58	16,42	7 436	3 490	10 926	68,06	31,94
Херсонська	65 451	37 297	102 748	62,48	37,52	2 693	2 888	5 581	48,25	51,75
Хмельницька	81 633	44 731	126 364	64,60	35,40	3 356	4 338	7 694	43,62	56,38
Черкаська	67 576	40 992	108 568	62,24	37,76	2 877	3 866	6 743	42,67	57,33
Чернівецька	40 735	55 770	96 505	42,21	57,79	1 691	3 518	5 209	32,46	67,54
Чернігівська	64 226	26 282	90 508	70,96	29,04	2 635	2 586	5 221	50,47	49,53
м. Київ	259 241	0	259 241	100,00	0,00	10 181	0	10 181	100,00	0,00
Усього	2 521 735	1 183 662	3 705 397	68,06	31,94	103 495	95 791	199 286	51,93	48,07

Найбільша кількість учнів у міських денних ЗНЗ Донецької й Дніпропетровської областей, найменша – у Закарпатській і Чернівецькій областях..[Джерело: сайт <http://mon.gov.ua/>][129]

Комплексний розгляд системи освіти дозволяє побачити і можливі синергетичні ефекти, під якими в економіці освіти слід розуміти характеристику, що відбиває інтегральну (сукупну, багато-критерійну) числову оцінку економічних, соціальних, педагогічних і інших кінцевих результатів при рішенні задачі відтворення знань [25, с. 40]. При цьому, розглядаючи управлінські аспекти, не можна залишати без уваги не лише соціальні

результати діяльності системи загальної середньої освіти, але і питання змісту освіти. Економічні закони визначають лише умови функціонування економічних суб'єктів – освітніх установ, проте сам процес освіти регламентується закономірностями педагогіки і психології. Освітня діяльність пронизує усе життя сучасного суспільства, вона тісно пов'язана практично з будь-якою сферою діяльності людини або галуззю економіки. Тому непросто визначити, де закінчується вплив системи освіти [95, с. 121].

В умовах постіндустріального суспільства діяльність держави направлена на розвиток безперервної освіти, а її організаційно-економічний механізм повинен сприяти підвищенню економічної віддачі системи загальної середньої освіти. ЮНЕСКО і Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) закликають розглядати безперервність